

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Kambodja – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2018

I. SAMMANFATTNING

Den kambodjanska lagstiftningen är formulerad för att i allmänhet ge ett gott skydd för mänskliga rättigheter, men de institutionella ramarna och mekanismerna för att säkerställa tillämpningen av lagstiftningen har tydliga brister. Rättsväsendets brist på oberoende är en grundläggande utmaning för respekten för de mänskliga rättigheterna och landets demokrati. Straffrihet förekommer och korruptionen är utbredd. Rättssystemet används för att tysta kritiska röster.

Efter en period med positiv utveckling i landet har ett antal demokratiska bakslag inträffat sedan lokalvalen 2017. Detta blev särskilt tydligt vid politiskt motiverade nedslag mot det civila samhällets aktörer, media och landets dominerande oppositionsparti Cambodia National Rescue Party (CNRP). Efter att oppositionsledaren fängslats och sedermera hela CNRP genom ett beslut i Högsta domstolen förbjudits att verka, kunde regeringsbärande Cambodian People's Party (CPP) säkra samtliga mandat i valet till nationalförsamlingen 2018.

Gripanden och fängslanden av människorättsaktivister och oppositionspolitiker förekommer. Traditionella medier kontrolleras i stor utsträckning av det regeringsbärande partiet CPP. Sociala medier är viktiga alternativa informationskällor och utgör idag en arena för debatt, även om utrymmet krympt och självcensuren ökat.

Kambodja har antagit flera lagar för att skydda kvinnors och barns rättigheter, främja jämställdhet och flyktingars rättigheter samt rättigheterna för personer med olika former av funktionsnedsättningar. Stora brister kvarstår vad gäller faktisk tillämpning. Diskriminering av kvinnor, etniska minoriteter, hbtq-personer och personer med funktionsnedsättning förekommer och gör att deras rättigheter inte fullt ut respekteras. Våld i hemmet, människohandel, sexuell exploatering och våldtäkter är utbrett.

Mark och naturresurser är områden som ger upphov till konflikt, inte minst vid privatisering av land genom markkoncessioner. Tvångsförflyttningar förekommer.

Den materiella levnadsstandarden ökar. Enligt Världsbanksgruppens definition klassificerades Kambodja 2016 som ett lägre medelinkomstland. Inkomstskillnaderna i samhället har minskat. Den ekonomiska tillväxten når nu i större utsträckning än tidigare personer i fattigdom. Barna- och mödradödligheten har minskat, men är fortsatt hög. De sociala skyddsnäten är svaga.

Antalet fackföreningar är stort. Ofta har fackföreningarna politiska kopplingar – inte minst till regeringspartiet. Det är relativt vanligt att arbetsgivare försöker påverka fackföreningars verksamhet. En ny fackföreningslag från 2016 begränsar föreningsfriheten och kritiserar för att kringskära arbetstagarnas möjlighet att organisera sig. Antalet strejker har sjunkit. Det finns uppgifter om att fackföreningsledare hotas och trakasseras.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

Kambodjas konstitution föreskriver ett oberoende rättsväsende. Korruptionen är dock utbredd i Kambodja, vilket har en negativ inverkan på rättsväsendets institutioner. Ekonomiska och politiska intressen påverkar olika led i rättskedjan. Rättssystemet undermineras även av att det förekommer informella uppgörelser utanför domstolarna och att formell dom inte alltid meddelas. Till exempel kan offer för våldtäkt tvingas gifta sig med förövaren. I World Justice Projects rättsstatsindex för 2017–2018 hamnar Kambodja på plats 112 av 113 rankade länder.

I Transparency Internationals index för upplevd korruption hamnar Kambodja på plats 161 av 180 länder. Regeringen har under senare år delvis försökt att komma till rätta med korruptionen. Vissa framgångar har

uppnåtts inom till exempel utbildningsväsendet och vid utfärdandet av identitetshandlingar. Storskalig korruption lämnas dock ofta outredd. Politiskt motiverade korruptionsanklagelser förekommer.

Domstolsväsendet består av domstolar i tre instanser, med en underrätt i varje provins, en appellationsdomstol och högsta domstolen i Phnom Penh. Därutöver finns en militärdomstol som hanterar fall som rör militär personal eller militär egendom. Domarkårens liksom justitieministeriets kapacitet och ställning är svag och underfinansierad. Det finns inga etablerade oberoende ombudsmannainstitutioner.

Utskotten för mänskliga rättigheter inom senaten samt nationalförsamlingen har ett särskilt uppdrag att hantera överträdelser av mänskliga rättigheter. Ingen av institutionerna fungerar oberoende av den verkställande makten. Även den på papperet självständiga Cambodian Human Rights Committee är i praktiken underställd regeringen.

Personer som tillhör de etniska minoriteterna i Kambodja har ofta ett sämre rättsligt skydd. Konstitutionen anger att rättigheter garanteras för "khmermedborgare" – ett tvetydigt begrepp som enligt bland annat FN riskerar utesluta personer.

Rättssäkerhet

Enligt nationell lagstiftning har en frihetsberövad person rätt att kontakta ett juridiskt ombud efter 24 timmar och till ett juridiskt biträde som närvarar vid förhör. Sedan 2010 har staten avsatt en begränsad budget för rättshjälp, vilken inte svarar upp mot behoven. Minderåriga och personer som är åtalade för grova brott måste ha en försvarsadvokat inför och under rättegångsförhandlingen. Brottsoffer har rätt till rättegångsombud. Tillämpningen brister dock. Ibland beroende på okunskap, både på statens och den frihetsberövades sida, och ibland på bristande resurser för att engagera ett juridiskt ombud.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffrihet förekommer. Enligt FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) finns uppgifter om ett fall av tortyranklagelse som lett till dödsfall under häktningsperiod för 2018. Enligt rapporter förekommer kränkande behandling och våld mot frihetsberövade utan att händelserna utreds eller att de ansvariga ställs inför rätta.

Straffrihet för våld mot kvinnor, inklusive sexuellt våld, är utbredd. Sedvänjor och rättssystemets låga kapacitet, brist på oberoende och korruption är delar i denna problematik.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Kambodja är en konstitutionell monarki. Konstitutionen föreskriver att landet är en demokrati med flerpartisystem. Kungen är statschef, men har främst en symbolisk roll. Premiärministern utses av kungen på inrådan av nationalförsamlingen. Den politiska makten domineras av det regeringsbärande partiet, CPP. Premiärminister Hun Sen har suttit vid makten i över 30 år. Parlamentet har två kamrar, nationalförsamlingen med 125 ledamöter, som utses i allmänna val vart femte år, och senaten med 62 ledamöter. Alla utom fyra senatorer väljs vart femte år av landets kommunfullmäktigeledamöter. Två senatorer väljs av kungen och två av nationalförsamlingen. Senaten har i uppgift att granska de lagar som antas av nationalförsamlingen, men kan inte stoppa lagförslag. Alla medborgare över 18 år har rösträtt.

Efter en period med positiv utveckling i landet har ett antal demokratiska bakslag inträffat sedan lokalvalen 2017. Den huvudsakliga politiska oppositionen utgjordes fram till november 2017 av CNRP, som erhöll 44,5 procent av rösterna i parlamentsvalet 2013 och 43,8 procent av rösterna i lokalvalen 2017. Efter det jämna lokalvalet greps CNRP:s partiledare i september 2017 för påstått förräderi och förberedande av en så kallad färgrevolution. I november 2017 upplöste Högsta domstolen CNRP i en tydligt politisk motiverad dom och 118 av partiets representanter förbjöds att verka politiskt under fem år. Upplösandet av CNRP ledde även till att samtliga mandat i valda församlingar omfördelades till kvarvarande partier, inklusive över 5 000 mandat på lokal nivå som i de allra flesta fall tilldelades CPP. Vissa oppositionella krafter finns bland återstående partier men ingen av dessa erhöll mandat i parlamentsvalet 2018. Nationalförsamlingen består i dag enbart av representanter från regeringspartiet.

Våld i samband med val har minskat sedan 90-talet och det tidiga 00talet. Oegentligheter förekommer dock, vilket påverkar förtroendet för valprocessens legitimitet. Deltagandet vid parlamentsvalet 2018 var officiellt 83 procent. Påtryckningar från staten att delta i valet rapporterades. Antalet blanka eller ogiltiga röster ökade kraftigt och uppgick till 8,6 procent av rösterna. Inga oberoende internationella valobservatörer valde att övervaka valet då förutsättningarna för ett fritt och rättvist val redan på förhand bedömdes saknas.

Kvinnors valbarhet till politiska uppdrag och politiska deltagande begränsas ofta av diskriminerande strukturer. I valet 2018 var 53 procent av väljarna kvinnor men i det politiska livet är kvinnor underrepresenterade. I

nationalförsamlingen innehas 24 av 125 platser av kvinnor. Av senatens 62 representanter är 11 kvinnor. I den regering som bildades efter parlamentsvalet 2018 är 3 av 29 ministrar kvinnor.

Trots ett visst reformarbete och ett ökat medborgerligt engagemang är den demokratiska kulturen ännu svag och de demokratiska institutionerna bräckliga. Parlamentet har begränsade möjligheter att fullgöra sin granskande funktion, då den verkställande maktens inflytande är starkt.

Det civila samhällets utrymme

Enligt myndigheterna fanns 2018 över 2 100 enskilda lokala organisationer registrerade i landet samt närmare 400 internationella. Det civila samhället är pluralistiskt och aktivt och spelar en viktig roll i Kambodja.

Organisationerna bedriver påverkansarbete för att åstadkomma normativa förändringar och framtagande av nya handlingsprogram och lagar. Många organisationer arbetar med olika former av offentlig och social service.

Utrymmet för civilsamhällsorganisationer som arbetar med frågor som rör demokrati och mänskliga rättigheter minskade kraftigt efter lokalvalen i juni 2017 samt i samband med gripandet av CNRP:s partiledare Kem Sokha och upplösandet av partiet senare under hösten. Även direkta hot från myndighetsföreträdare mot företrädare för det civila samhället förekommer. Vissa lättnader kunde dock skönjas under hösten 2018 i form av ett antal nedlagda rättsprocesser och frigivanden.

En lag som reglerar civilsamhällsorganisationers verksamhet antogs 2015. Lagen fastställer krav på registrering och rapportering, som förvisso gällde tidigare, men som nu förts in under en sammanhållen lag. Tillämpningen av lagen har dock uttolkats olika, inte minst i provinserna, där den lokala förvaltningen ibland tillämpat lagen i strid mot centrala direktiv, vilket har skapat en osäkerhet inom det civila samhället. Lagen förhindrar inte civilsamhällsorganisationer att ta emot extern finansiering.

Det civila samhällets organisationer utsätts återkommande för kritik och påtryckningar från regeringen. I en treårig uppföljning, genomförd med stöd av International Center for Not-for-Profit Law (ICNL) i samarbete med lokala organisationer, av ungefär 200 ledare för civila samhället, svarade 61 procent att de kunde uttrycka sig fritt, vilket var en nedgång från 74 procent 2016. Motsvarande tendens märktes också vad gäller mötesfrihet.

I olika frågor förekommer dock att regeringen genomför konsultationer med det civila samhället, till exempel kopplade till den nationella utvecklingsplanen, vid förberedande för Kambodjas tredje granskning i FN:s

universella granskningsmekanism (UPR) och ibland även inför att nya lagar tas fram.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det finns inga kända uppgifter om politiska mord eller utomrättsliga avrättningar sanktionerade av statsmakten. Den interministeriella kommittén mot tortyr har brister och kan inte anses motsvara den internationella standard som det fakultativa protokollet om förebyggande mot tortyr föreskriver. Enskilda organisationer, bland annat LICADHO som arbetar med frågor som rör mänskliga rättigheter, har rapporterat att tortyr och annan kränkande behandling förekommer i häkten och i fängelser. Enligt OHCHR finns inga uppgifter om att polis eller annan myndighetsperson åtalats och dömts för tortyr.

Förhållandena i landets fängelser är svåra och överbeläggning är ett stort problem. Enligt LICADHO, har många interner bristande tillgång till mat, vatten och hälsovård, även om förhållandena förbättrats något under senare år. Mutor i fängelser är vanligt förekommande. Det händer att kvinnor och män inte hålls åtskilda och att de utbildnings- och sysselsättningsmöjligheter som är tillgängliga för män inte erbjuds kvinnor. Företrädare för enskilda organisationer tillåts som regel besöka interner.

Det finns inga särskilda ungdomsfängelser och inte heller särskilda avdelningar för unga på landets ordinarie fängelser. Enligt Unicef satt 1505 minderåriga lagöverträdare i häkte eller fängelse i april 2018. I de 18 fängelser som LICADHO observerade befann sig 138 barn under tre år tillsammans med sina mödrar i fängelse i juli 2018.

Frågan om människohandel har fått allt större uppmärksamhet under senare år. Det finns en lag mot människohandel och sexuell exploatering. Civilsamhällesorganisationer rapporterar dock att människohandel med såväl män som kvinnor och barn förekommer, framför allt till Thailand, Malaysia och Vietnam, men också Saudiarabien. Det förekommer att kvinnor rekryteras till Kina under falska förespeglingar om giftermål för att sedan tvingas till fabriksarbete eller prostitution. Människohandel sker även inom landet.

Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades 1989.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Frihetsberövande utan rättslig prövning är förbjudet enligt lag. Enligt strafflagen är den maximala häktningstiden 6 månader, men kan förlängas upp till 18 månader. Det förekommer att misstänkta och dömda personer hålls tillsammans.

Human Rights Watch anger att det i september 2018 fanns 10 frihetsberövade eller häktade politiska fångar, 16 hade nyligen släppts och fyra var under åtal. Våld, hot, förföljelser och frihetsberövanden av aktivister som arbetat med bland annat mark- och rättighetsfrågor har rapporterats. Det förekommer att narkotikamissbrukare, personer som säljer sexuella tjänster, gatubarn och personer som lider av psykisk ohälsa förs till särskilda häktningscenter där de sedan förvaras på obestämd tid.

Uppgifter finns om att minderåriga placeras i fängelse under längre perioder utan åtal och utan tillgång till advokat.

Det finns inte några begränsningar i rörelsefriheten inom landet. Kambodjanska medborgare kan erhålla pass för utrikesresor.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen garanterar yttrande-, press- och tryckfrihet såvida de inte utgör ett hot mot landets säkerhet. Ibland hänvisar myndigheterna till hot mot nationell säkerhet i samband med demonstrationer och i vissa fall i samband med åsiktsyttringar i sociala medier. I Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex för 2018 placerades Kambodja på plats 142 av 180 länder, vilket är en nedgång från plats 128 år 2016.

Presslagen ger informationsministeriet möjlighet att suspendera skrift under 30 dagar om den anses påverka nationell säkerhet och den politiska stabiliteten. Därefter kan ärendet överlämnas till domstol. Strafflagen inbegriper förbud mot ärekränkning, förtal och spridande av vilseledande information, vilket bestraffas med böter eller med fängelse i upp till ett år. Oförmåga att betala böter kan leda till fängelse. I februari 2018 infördes högmålsbrott, så kallat *lèse-majesté*, i brottsbalken. Grunderna för högmålsbrott är vagt definierade och straffskalan är hög.

Enligt officiella siffror finns det 221 radiostationer i Kambodja, varav 84 är baserade i huvudstaden Phnom Penh. Av dessa bedöms endast ett fåtal vara oberoende från regeringspartiet. Flertalet dagstidningar kontrolleras av CPP och omfattande självcensur tillämpas. Även de flesta tv-stationer kontrolleras av aktörer knutna till regeringspartiet och ägnar sig i huvudsak åt underhållning. Av landets tidigare tre engelskspråkiga dagstidningar återstår två. Ägarförhållandena av dessa gör att deras oberoende har

ifrågasatts. Det finns uppgifter om hot och trakasserier mot journalister som kritiserar myndigheter. Mord på journalister har tidigare förekommit, bland annat i samband med rapportering relaterad till illegal skogsavverkning där stora ekonomiska intressen föreligger. Enligt Committee to Protect Journalists har tolv journalister mördats mellan 1992 och 2018. Inga mord på journalister eller medarbetare finns registrerade under de senaste fyra åren.

Tillgången till internet i hemmet är begränsad, men många har tillgång till internet via sina mobiltelefoner. Internet är till stor del oreglerat, men lagföring av personer som uttalat sig kritiskt mot staten eller regeringen på sociala medier har förekommit under rapporteringsperioden. Freedom House kategoriserade 2018 Kambodja som "delvis fritt" i rapporten Freedom on the Net. Den telekommunikationslag som antogs 2016 ger staten långtgående befogenheter att övervaka tele- och datakommunikation. Ett regeringsdekret från maj 2018 innehåller skrivningar som innebär utrymme för godtyckliga tolkningar av vad som kan anses underminera staten, i dess bredaste bemärkelse, och medför allvarliga inskränkningar av yttrandefriheten på sociala medier och internet.

Kambodja saknar lagstiftning som reglerar tillgång till information. Ett utkast till offentlighetslag färdigställdes 2018, men har ännu inte antagits. Det kan noteras att det civila samhället på ett tydligt sätt inkluderats i lagens framtagande.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Även om lagen formellt inte kräver demonstrationstillstånd, utan endast en kungörelse om att en demonstration ska hållas, är formaliteterna kring kungörelsen så komplicerade att det i praktiken motsvarar ett krav. Demonstrationslagen inkluderar även upprättandet av så kallade "frihetsparker", områden där tillstånd för fredliga demonstrationen ska kunna ges skyndsamt för högst 200 personer. Hittills har endast en sådan frihetspark upprättats i Phnom Penh, vilken i början av 2017 flyttades bort från stadskärnan. Tillstånd för större samlingar har tidigare lämnats eller accepterats, trots att de anordnats utan fullständigt tillstånd av myndigheterna. Detta skedde bland annat vid begravningsprocessionen för den mördade politiska aktivisten och analytikern Kem Ley i juli 2016. Efter detta har svårigheterna att få tillstånd för manifestationer som räknar med mer än 100 deltagare ökat. Det händer att demonstrationer möts med överväld från polis eller privata vaktbolag, bland annat i samband med markkonflikter eller politiska manifestationer.

Kambodja har många fackföreningar, framför allt inom den omfattande textilindustrin. Det är vanligt att arbetsgivare försöker påverka

fackföreningars verksamhet, bland annat vid utnämningar av fackliga företrädare. Många fackföreningar är kopplade till regeringspartiet CPP. Det finns dock ett flertal fackföreningar som identifierar sig som oberoende. Den fackföreningslag som antogs i maj 2016 innehåller skrivningar som kan begränsa föreningsfriheten, till exempel krav på visst antal personer för att kunna bilda en fackförening och riktlinjer för strejker. På arbetsgivarsidan har många företrädare sett lagen som nödvändig, då de ser ett fragmenterat fackföreningslandskap som en stor utmaning, medan den fått både nationell och internationell kritik för att kringskära arbetstagarnas möjlighet att organisera sig. Vissa revideringar av fackföreningslagen har skett, men genomslagen av dessa är tvetydiga.

Religions- och övertygelsefrihet

Konstitutionen slår fast att religionsfrihet ska råda, men att buddhism är statsreligion. Respekten för religionsfriheten i landet är generellt sett god. Omkring 96 procent av Kambodjas befolkning är theravadabuddhister. Uppskattningsvis 2,4 procent av befolkningen är muslimer, varav flertalet tillhör befolkningsgruppen cham, vilken överlag är väl integrerad i det kambodjanska samhället. Resterande 1,6 procent av befolkningen är mahayanabuddhister eller tillhör bahaiska och judiska samfund, Cao Dai, eller olika kristna inriktningar. Den kambodjanska regeringen tillåter endast religionsundervisning om buddhism i allmänna skolor. I privata skolor är andra former av religionsundervisning tillåtna. Inga kränkningar av religionsfriheten har rapporterats under 2018.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Kambodja har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner. Konstitutionen förbjuder diskriminering på grundval av kön, vilket dock inte alltid respekteras.

Enligt ILO:s uppskattning från 2018 uppgår arbetslösheten till 1,1 procent av befolkningen i arbetsför ålder. Många arbetstillfällen genereras i den informella sektorn, som huvudsakligen är inriktad på självhushållande jordbruk och mikroföretagande. Uppskattningsvis 700 000 arbetare återfinns inom textilindustrin som 2017 stod för nära 70 procent av landets export.

Den lagstadgade minimilönen i textilindustrin ökade från 80 USD i månaden 2013 till 170 USD 2018. Stora grupper av arbetstagare tjänar mindre, vilket leder till att många lever på eller precis över existensminimum. Enligt en rapport från National Institute of Statistics (NIS) från 2018 förvärsarbetar drygt 77 procent av kvinnorna, medan motsvarande siffra för männen är 89

procent. Rapporter från ILO och Asiatiska utvecklingsbanken om jämställdhet på arbetsmarknaden från 2013 visar på en strukturell diskriminering av kvinnor, vilket leder till färre möjligheter att välja och konkurrera om jobb jämfört med de manliga kollegorna. En större andel kvinnor är sysselsatta inom den informella sektorn, till exempel med hushålls- och omsorgsarbete där lönen generellt är lägre.

Lagen anger 15 år som lägsta ålder för anställning och 18 år som lägsta ålder för att ägna sig åt "riskfyllt arbete". Lagen medger att barn mellan 12 och 15 år kan ägna sig åt "lättare arbete". Att tillämpa reglerna har dock visat sig svårt i praktiken och lagens straffbestämmelser tillämpas ofta inte. Enligt Better Factories Cambodia har barnarbete, tack vare nära uppföljning, nästan försvunnit inom textilindustrin. Mörkertalet i andra branscher är fortsatt stort. Enligt NIS arbetar drygt 17 procent av alla barn mellan 5 och 17 år.

Enligt lag har alla kambodjaner rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar med undantag för vissa statstjänstemän, till exempel domare och militärer. Fackföreningar med kopplingar till regeringspartiet har bättre förhandlingsläge än oberoende eller oppositionella fackföreningar. Fackföreningslandskapet inom textilsektorn är omfattande och fragmenterat. Organisationsgraden utanför textilsektorn är betydligt lägre. Påtryckningar från internationella företag, däribland H&M som är en stor uppköpare inom textilindustrin i Kambodja, har spelat en central roll för att driva frågor om högre löner och bättre arbetsförhållanden.

Det händer att fackföreningsledare hotas och trakasseras. De löper även risk att utsättas för negativ särbehandling av arbetsgivare i fråga om löner, förmåner, befordran och arbetsuppgifter. I samband med strejker har det förekommit våldsamheter i form av skottlossning, misshandel och dödshot, även från poliser. Kambodja har ställt sig bakom det svenska initiativet "Global Deal", vilket syftar till att förbättra den sociala dialogen mellan arbetsmarknadens parter. Förhandlingar mellan fack och arbetsgivare om införande av kollektivavtal inom textilsektorn fördes under 2018.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Den kambodjanska konstitutionen garanterar alla människor tillgång till vård, med särskild referens till medborgare som lever i fattigdom. Utbyggnaden av hälsovården går dock långsamt och korrruptionen inom sjukvårdssektorn är omfattande. Lönerna inom hälsosektorn är låga och många läkare överger den offentliga sjukvården för bättre betalda privata alternativ. Tillgången till sjukvård är bättre i städerna än på landsbygden. Medellivslängden är 67 år för män och 71 år för kvinnor.

Sex och samlevnadsundervisningen i landets skolor har förbättrats under senare år, även om fortsatta insatser krävs. Användningen av preventivmedel ökar, men tillgången till moderna preventivmedel är fortfarande bristfällig. Abort är lagligt till och med vecka tolv, därefter krävs särskilt tillstånd. Många aborter är så kallade osäkra aborter som utförs av utbildad personal. De huvudsakliga skälen till det stora antalet osäkra aborter är brist på resurser och omfattande stigmatisering av kvinnor som blivit gravida utanför äktenskapet. Utbildad vårdpersonal närvarar vid 89 procent av samtliga födslar och 83 procent av födslarna äger rum vid en sjukvårds klinik.

Såväl barna- som mödradödligheten har sjunkit kraftigt sedan 1980-talets början, men är fortsatt hög. Enligt statistik från Unicef från 2015 var mödradödligheten 161 per 100 000 levande födda. Senare data från Unicef anger att dödligheten bland levande födda barn fram till femårsdagen uppgick till 29 av 1 000 år 2018.

Rätten till utbildning

Konstitutionen slår fast att alla barn har rätt till nioårig avgiftsfri skolgång. I praktiken förväntas familjerna stå för stora delar av utbildningskostnaderna genom olika direkta och indirekta avgifter. Exempelvis är det fortfarande vanligt att elever vid skoldagens början lämnar en mindre summa pengar till läraren.

Enligt officiella siffror skrevs 90,6 procent av alla barn in i grundskolan och nästan 79,9 procent slutförde årskurs fem under utbildningsåret 2016/2017. Efter årskurs fem sjunker andelen inskrivna elever. Nästan 56 procent av alla barn skrivs in i högstadiet, men knappt 42,6 procent av dessa avslutade skolgången 2016/2017. Lika många flickor som pojkar skrivs in i grundskolan. Däremot presterar flickor generellt bättre och avslutar också grundskolan i högre grad än pojkar. Förhållandet gäller också för universitetsstudier. I rapporten Cambodia Socio-Economic Survey från 2015 anges läs- och skrivkunnigheten för vuxna vara 80,5 procent. Siffran får dock anses vara osäker och kan i praktiken vara lägre.

Det råder brist på kvalificerade lärare, men även på skolbyggnader och läromedel. Ungefär 20 procent av lärarna på grundskolenivå har själva enbart högstadietutbildning. Utbildningskvaliteten är överlag låg. Kambodjas regering har sedan 2013 gett utbildning hög prioritet i den nationella utvecklingsplanen, framför allt för grundskolans första år, vilket bidragit till att läs- och skrivkunnigheten ökat. Det finns ett stort antal privata universitet, av mycket skiftande kvalitet.

Lagen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning håller, med vissa fördröjningar, på att införas inom utbildningsområdet, med syfte att alla medborgare ska ha lika förutsättningar. Modersmålsundervisning för barn som tillhör minoritetsgrupper förekommer i ökad utsträckning.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

I UNDP:s index för mänsklig utveckling 2018 placerade sig Kambodja som nummer 146 av 189 länder. Av Kambodjas befolkning på drygt 15 miljoner människor 2014 befann sig cirka 2 miljoner under fattigdomsstrecket och ytterligare ungefär 4,5 miljoner precis ovanför. Majoriteten av dessa levde på landsbygden. Siffror från NIS visar att den disponibla inkomsten bland kambodjanerna har ökat med över 160 procent under perioden 2009–2017. Den ekonomiska tillväxten har även förbättrat levnadsvillkoren för personer som lever i fattigdom.

Enligt Unicef uppskattades 32 procent av alla barn under fem år lida av hämmad tillväxt, varav 9 procent anses vara särskilt svårt drabbade, år 2017. Avsevärda förbättringar i näringsintaget har dock skett sedan 1990-talet.

Stora delar av befolkningen har fortfarande inte en tillfredsställande levnadsstandard. De mest utsatta är änkor, föräldralösa barn, gatubarn, personer med funktionsnedsättningar, personer som bor i slumområden samt personer som tillhör etniska minoriteter i isolerade områden. Stora skillnader råder mellan stad och landsbygd i fråga om levnadsförhållanden, även om skillnaderna har minskat. Kvaliteten på bostäder och tillgången till el och rent vatten är genomgående högre i städerna. Tillgången till rent vatten kan vara säsongbaserad.

Frågan om markrättigheter är mycket kontroversiell och uppmärksammas och har direkt relevans för möjligheten till en tillfredsställande levnadsstandard. Under Röda khmerperioden mellan 1975 och 1979 avskaffades allt privat ägande och marken brukades kollektivt. År 1989 påbörjades en reformprocess mot marknadsekonomi. Under 2010-talet uppskattas mer än en femtedel av all mark ha tilldelats privata företag, så kallade markkoncessioner. Tvister om naturresurser ger upphov till konflikter när företags vinstintressen ställs mot lokalbefolkningens vilja att bevara närmiljön. NGO Forum, en koalition av 91 nationella och internationella civilsamhällesorganisationer, rapporterade 2015 att 267 markkoncessioner delats ut till företag mellan 1995 och 2015. Samtidigt har ett omfattande marktilldelningsprogram resulterat i 14 000 nyregistreringar av äganderätter till förmån för jordlösa och bönder i fattigdom.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Konstitutionen föreskriver jämställdhet mellan kvinnor och män och flera lagar som syftar till ökad jämställdhet finns. Fortfarande diskrimineras dock kvinnor i alla samhällsklasser och inom de flesta sektorer, vilket leder till att kvinnors mänskliga rättigheter inskränks. Regeringen har fastställt en femårig handlingsplan för ökad jämställdhet för perioden 2014 till 2018.

Våld i hemmet, kvinnomisshandel, människohandel, sexuell exploatering och våldtäkter är utbredda problem. Det finns en lag mot våld i hemmet, men få fall har hittills lett till rättsliga åtgärder. En nationell handlingsplan för att motverka våld mot kvinnor antogs 2014. Det förekommer att våldtäkter och misshandel av kvinnor inte leder till åtal och rättslig prövning, utan löses genom informella uppgörelser. Enligt en rapport från Jämställdhetsministeriet från 2014 finns indikationer på att våld mot kvinnor ökar. Det är oklart om det beror på en faktisk ökning av antalet brott eller att kvinnor i större utsträckning än tidigare anmäler brott. Det finns inga uppgifter om att kvinnlig könsstympning förekommer.

Kvinnor och män har, enligt gällande lagstiftning, samma rätt att äga mark och lika rätt till arv. Problem kan uppstå vid skilsmässa eftersom många äktenskap inte registreras hos myndigheterna och bodelningen blir oklar. På senare tid har det blivit vanligare att gifta par registrerar fast egendom i båda makarnas namn och inte bara mannens, vilket var fallet tidigare.

Barnets rättigheter

Barnets rättigheter ges uttryckligt skydd i landets konstitution. Det finns en särskild nationell institution som övervakar efterlevnaden av barnkonventionen.

Pojkar har betydligt större möjligheter att bestämma över sina egna liv, val av karriär och partner. Dock finns tecken på att jämställdheten mellan flickor och pojkar till viss del har ökat, framför allt i städerna, även om stora utmaningar kvarstår. Utbyggnaden av utbildningssystemet har bidragit till de förbättringar som skett.

Aga i skolan är förbjudet enligt lag, men enligt uppgifter i en rapport från forskningsinstitutet The International Center for Research on Women hade 19 procent av eleverna blivit utsatta för fysiskt våld av skolpersonal. Det finns ingen nationell lagstiftning som reglerar aga i hemmet.

Barnarbete, människohandel och sexuell exploatering av barn förekommer. Enligt en studie i sju provinser levde drygt 4 000 barn på gatan 2017.

Uppgifter från Unicef gör gällande att 10 000 till 20 000 barn är ekonomiskt verksamma på gatorna, huvudsakligen i Phnom Penh. Dessa barn är särskilt sårbara för att utsättas för organiserad sexuell exploatering.

Människohandel för sexuella ändamål förekommer.

Barnrättsorganisationen ECPAT rapporterar att barn från Vietnam säljs till Kambodja, främst för organiserad sexuell exploatering. Från Kambodja säljs barn till främst Thailand och Malaysia samt andra länder i regionen, där de utnyttjas för prostitution, tiggeri, byggnadsarbete eller som hemhjälp. Exakta siffror över antalet barn som utsatts för människohandel är svåra att fastställa. Enligt befintliga undersökningar sedan början av 2000-talet verkar förekomsten av minderåriga på bordeller i Kambodja ha minskat betydligt.

Det förekommer att minderåriga placeras i fängelse under längre perioder utan åtal och utan tillgång till advokat eller kontakt med släktingar. En särskild domstol för brott begångna av ungdomar saknas.

Åldersgränsen för militärtjänstgöring är 18 år.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Den muslimska chambefolkningen, vietnameser och kineser utgör de största etniska minoriteterna. Förutom dessa finns ett mindre antal urfolk. Den kinesiska minoriteten är väl integrerad i samhället och innehar en ekonomisk maktposition, medan landets vietnameser sedan lång tid har varit utsatta för olika former av diskriminering och förtryck. Negativa uttalanden mot och trakasserier av vietnameser är vanliga. Det förekommer att den politiska oppositionen använder sig av antivietnamesiska budskap för politiska syften. Kinesiska investeringar och en ökad kinesisk immigration har lett till att nyanlända kineser kan mötas av främlingsfientliga attityder.

Personer som tillhör de etniska minoriteterna i Kambodja har ofta ett sämre rättsligt skydd än khmererna, som utgör den dominerande etniska gruppen. Den kambodjanska konstitutionen stipulerar att rättigheter garanteras för "khmermedborgare". FN uttryckte redan 1996 oro över detta och påpekade att mänskliga rättigheter måste garanteras alla i landet. En avdelning för urfolksfrågor har inrättats vid ministeriet för landsbygdsutveckling, dock med mycket begränsade resurser.

Den kambodjanska staten har tilldelat privata aktörer mark som tidigare ägts av urfolk. Detta inkluderar både skyddade områden och mark av stor kulturell betydelse för urfolken. En följd av detta är att deras traditioner och uppehålle allvarligt hotas. Bland annat har gravar skändats och grävts upp.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Enligt konstitutionen har alla samma rättigheter oavsett sexuell läggning. Ingen lag förbjuder samkönade sexuella handlingar. Enligt konstitutionen har individer rätt att välja sin partner fritt, men enligt den kambodjanska äktenskapslagen ingås äktenskap endast mellan man och kvinna. Samkönade äktenskap förekommer, men registreras inte alltid. Även om acceptansen för olika sexuella läggningar har ökat, är den sociala stigmatiseringen av hbtq-personer fortfarande utbredd.

Hbtq-organisationer kan verka fritt. Kambodja höll sin första Pridefestival 2003 och den anordnas sedan dess årligen. Situationen för transpersoner är svår. I en undersökning gjord 2016 av den kambodjanska civilsamhällesorganisationen Cambodian Center for Human Rights intervjuades 135 transpersoner och merparten av dessa hade utsatts för verbala angrepp och en fjärdedel för våldtäkt. Även polisen gör sig skyldig till trakasserier och övergrepp.

Det finns ingen lag som reglerar möjligheterna för hbtq-personer att adoptera barn. Ett hinder för många hbtq-personer är dock att det enligt adoptionslagen krävs äktenskapscertifikat för att få adoptera.

Flyktingars och migranters rättigheter

Enligt UNHCR fanns 32 personer med flyktingstatus och 16 asylsökande i landet i början av 2018. Ytterligare 32 personer från Vietnams högländer befann sig vid rapporteringstillfället i landet, men hade inte givits flyktingstatus. Det finns ett mottagarsystem och en asylprocedur. Flyktingar som anländer till Kambodja vänder sig oftast först till UNHCR, trots att det huvudsakliga ansvaret numera vilar på Kambodjas regering. UNHCR ger nyanlända flyktingar stöd i ansökningsprocessen. Ett omdebatterat avtal med Australien har lett till möjligheten att flyktingar som söker sig dit erbjuds omlokalisering till Kambodja. Ett fåtal flyktingar har valt att anta erbjudandet.

Asylsökande barn och flyktingbarn har möjlighet att delta i skolundervisning. UNHCR ger asylsökande och flyktingar sjukvårdsförsäkringar och står för kostnaderna.

UNDESA Population Divisions senaste siffror från 2015 visar en immigration på mer än 36 000 personer från Vietnam samt 31 000 personer från Thailand. I den senare gruppen är det troligt att det rör sig om återvändande kambodjaner.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Kambodja har vidtagit en rad åtgärder för att förbättra skyddet av fri- och rättigheter för personer med funktionsnedsättningar. Det finns en lag som föreskriver skydd av rättigheter för personer med funktionsnedsättningar, samt en nationell handlingsplan med specifikt fokus på rättigheter för personer med funktionsnedsättningar. Tillämpningen av denna lagstiftning är emellertid bristfällig. Omfattande diskriminering mot och stigmatisering av människor med funktionsnedsättningar förekommer. Byggnader och offentlig service är inte anpassade eller tillgängliga för personer med funktionsnedsättningar och hjälpmedel saknas ofta. Personer med funktionsnedsättningar har i praktiken små möjligheter att få arbete och delta i det politiska livet. Tillgången till hälsovård och utbildning är begränsad.

Kvinnor och flickor med funktionsnedsättningar riskerar, enligt en rapport från Unicef, att drabbas av mer omfattande diskriminering och negativa attityder än män och pojkar. Detta gäller till exempel sämre tillgång till hälsovård och utbildning och ökad sårbarhet att utsättas för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Många års krig, det stora antalet landminor som finns spridda över landet och den bristfälliga hälsovården har lett till att Kambodja är ett av de länder i världen som har högst andel personer med funktionsnedsättningar. Ansträngningar har gjorts av regeringen och internationella givare för att röja minor och desarmera krigsmateriel som kan ligga begravd i jorden med bibehållen sprängkraft. Framgångarna har varit avsevärda. Antalet personer som dog eller lemlästades av minor eller annan krigsmateriel sjönk från över 3 000 år 1996 till 58 döda 2018.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kambodja

Sedan 2009 har Sverige och Kambodja en regelbundet återkommande formell bilateral dialog om mänskliga rättigheter. Den senaste dialogundan ägde rum i Phnom Penh i oktober 2017. Sverige deltar aktivt i EU:s gemensamma plan för dialog och samverkan med det civila samhället.

EU inledde under 2018 en fördjupad granskning och dialog om Kambodjas efterlevnad av åtaganden om mänskliga rättigheter och arbetsrättsliga frågor som utgör grunden för EU:s unilaterala handelspreferenser för de minst utvecklade länderna, Everything but Arms.

Sverige är en av de största givarna inom området mänskliga rättigheter i Kambodja. Sedan många år stöder Sverige, via Forum Syd och Diakonia, lokala civilsamhällesorganisationer som arbetar med frågor som rör respekten för de mänskliga rättigheterna. Raoul Wallenberginstitutet erhåller svenskt stöd för att etablera en utbildning om mänskliga rättigheter

på universitetsnivå. FN:s råd för mänskliga rättigheter har sedan 1993 en särskild rapportör som bevakar människorättssituationen i Kambodja och högkommissarien för mänskliga rättigheter (OHCHR) har kontor i landet, med finansiellt stöd från Sverige. Sverige stöder även Unesco i Kambodja. Sedan 2012 har Sverige gett ett betydande bidrag till genomförandet av Röda khmertribunalen (ECCC) för lagföring av brott begångna under perioden för det Demokratiska Kampuchea, vilket också bidrar till den långsiktiga försoningsprocessen och kunskapsöverföring till det nationella rättssystemet.

Sverige stödjer även via delegerade medel från EU förutsättningarna för demokrati i Kambodja. Genom stöd till reformer inom offentlig finansiell förvaltning stärks medborgares möjligheter till inblick och ansvarsutkrävande i statens hantering av skattemedel och andra offentliga resurser.

Som följd av den negativa demokratiska utvecklingen beslutade Sida under hösten 2017 om förändringar av det svenska utvecklingssamarbetet med Kambodja. Sverige ingår tills vidare inte några nya stat-till-stat avtal med Kambodja som innebär finansiella resursöverföringar, med undantag för områdena utbildning och forskning. Stödet till decentraliseringsreform för ökad lokal demokrati har avslutats. Inom arbetsmarknadsområdet arbetar Sverige bland annat för att förbättra de industriella relationerna i linje med prioriteringarna för det svenska initiativet "Global Deal". Detta sker bland annat genom stöd till Arbitration Council Foundation, ett medlingsinstitut för arbetsmarknadens parter. Frågor om social dialog och industriella relationer lyfts regelbundet med kambodjanska regeringsföreträdare, företag, arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer samt övriga delar av civila samhället.

I den senaste granskningen av Kambodja i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) gav Sverige rekommendationer om vikten av att införa lagstiftning som förbjuder diskriminering av hbtq-personer. Kambodjas svar på dessa rekommendationer kommer ges vid det 41:a sammanträdet av FN:s råd för mänskliga rättigheter.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt undertecknades år 2004, har inte ratificerats. Det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet är Kambodja inte part till.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, ICESCR) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt är Kambodja inte part till.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination*, ICERD) ratificerades år 1983.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, CEDAW) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2010.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2007.

Konventionen om barnets rättigheter (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2004 respektive år 2002.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) ratificerades år 2012.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances*, ICED) ratificerades år 2013.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees*, 1951 Refugee Convention) och det tillhörande protokollet ratificerades år 1992.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) ratificerades år 2002.